Heinimäki
15.9.2021

Eduskunnan talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Aihe: HE 116/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sähkömarkkinalain muuttamisesta ja eräistä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoon liittyvistä määräaikaisista toimenpiteistä - Energiateollisuus ry:n lausunto

Energiateollisuus ry (ET) kiittää mahdollisuudesta lausunnon antamiseen hallituksen esityksestä laiksi sähkömarkkinalain muuttamisesta ja laiksi eräistä sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottoon liittyvistä toimenpiteistä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Pidämme ehdotettuja muutoksia välttämättömiä

Pidämme luonnoksessa ehdotettuja muutoksia perusteltuina ja kannatettavina. Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen, eli datahubin, käyttöönotto on erittäin laaja koko sähkön vähittäismarkkinoita ja verkkopalvelua koskeva järjestelmän muutos, joka on toteutettava yhtäaikaisesti kaikkien sähkönmyyjien ja jakeluverkonhaltijoiden osalta. Tämä edellyttää, että jokaisen palvelujen piirissä olevan osapuolen on täytettävä tietojärjestelmiä ja niissä käsiteltävää tietoa koskevat yhteensopivuusvaatimukset ennen kuin datahub voidaan ottaa käyttöön Suomessa. Yksittäisen toiminnanharjoittajan epäonnistuminen tai viivästyminen voi aiheuttaa koko järjestelmän käyttöönoton epäonnistumisen ja viivästymisen. Tästä aiheutuisi merkittäviä ylimääräisiä kustannuksia valmistelunsa asianmukaisesti hoitaneille toiminnanharjoittajille ja heidän asiakkailleen.

ET näkee käyttöönottojakson ja sen yksityiskohtaisista säännöistä säätämisen välttämättömänä, jotta kaikissa tilanteissa pystytään varmistamaan sähkön vähittäismarkkinoiden sujuva ja häiriötön toiminta sekä asiakkaiden sähkönsaannin keskeytymättömyys datahubin käyttöönotosta johtuvissa tilanteissa. Jälkimmäinen tavoite on ehdottoman tärkeä, jotta datahubin käyttöönotto ei kohtuuttomasti heikennä asiakkaiden kokemaa palvelua asiakkaasta itsestään riippumattomasta syystä. Alan toimijoiden ja viranomaisen tiiviillä yhteistyöllä on keskeinen rooli tämän varmistamiseksi.

Korostamme, että seuraukset sellaiselle sähkömarkkinaosapuolelle, joka ei määräaikaan mennessä pysty rekisteröitymään datahubiin, ovat äärimmäisen kovat. Fingrid Datahub Oy:n tuleekin yhdessä markkinaosapuolien kanssa tehdä kaikki mahdolliset tuki- ja varmistustoimet, että markkinoilla toimintaansa jatkavat osapuolet pysyvät mukana yhteisessä hankkeessa.

Ehdotukset sähkömarkkinalain muuttamiseksi

Sähköntoimitusten mittausta koskeviin säännöksiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset mittausalueiden välisistä rajapistemittauksista. Mittaussäännöksiä myös täydennettäisiin sähkömarkkinadirektiivin säännösten johdosta. ET pitää näitä ehdotuksia perusteltuina ja kannatettavina. Rajapistemittauksia koskevat ehdotukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia, jotta datahub voi noudattaa laissa sille annettua tehtävää jakeluverkkojen taseselvityksen laskemisesta ja jotta sähkömarkkinoiden tehokas toiminta voidaan järjestää.

Energiateollisuus ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.energia.fi

75 a § *Velvollisuus käyttää sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palveluita*

ET pitää 75a §:ään esitettyjä muutoksia välttämättöminä, jotta datahub voisi sähkömarkkinalain mukaisesti vastata jakeluverkkojen taseselvityksestä ja jotta datahub voidaan ottaa käyttöön sujuvasti ja häiriöttömästi asiakkaiden sähkönsaantia vaarantamatta. ET pitää asiakkaiden aseman turvaamiseksi erityisen hyvänä vaatimusta, että vähittäismyyjän on rekisteröidyttävä datahubiin ennen kuin se aloittaa sähkösopimusten tarjoamisen loppukäyttäjille. ET pitää rekisteröitymisvaatimuksia riittävinä ja perusteltuina ja sähkömarkkinoiden toiminnan laatua parantavana toimena.

Määräaikainen laki datahubin käyttöönottojaksosta

Kuten lausunnon alussa toteamme, näemme käyttöönottojakson ja sen yksityiskohtaiset ja aikarajoiltaan tiukat säännöt mahdollisesta toiminnan siirtämisestä toisille markkinaosapuolille välttämättömänä, jotta kaikissa tilanteissa pystytään varmistamaan sähkön vähittäismarkkinoiden sujuva ja häiriötön toiminta sekä asiakkaiden sähkönsaannin keskeytymättömyys datahubin käyttöönotosta johtuvissa tilanteissa. Lain tavoitteiden saavuttaminen edellyttää alan toimijoiden ja viranomaisen tiivistä yhteistyötä. Korostamme viranomaisen ehdotuksen mukaisten tiedottamis- ja ohjausvelvollisuuksien tärkeyttä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi ja asiakkaiden luottamuksen säilyttämiseksi. Jos alalla joudutaan siihen ei-toivottavaan tilanteeseen, että joku toimija ei pysty jatkamaan toimintaansa, korjaavat toimenpiteet ovat aikakriittisiä ja muiden osapuolien (erityisesti verkonhaltijoiden) tehokas ja sääntöjen mukainen toiminta on äärimmäisen tärkeää. Viranomaisen tulisikin hyvissä ajoin antaa toimijoille riittävän selkeitä ja yksityiskohtaisia ohjeita menettelytavoista näissä tilanteissa, jotta vältytään erilaisten tulkintojen aiheuttamilta epäselvyyksiltä ja tilanne pystytään hoitamaan asiakkaiden kannalta sujuvasti.

1 § *Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttöönottojakso*

Pykälän 2 momentti sisältää valtuussäännöksen, jolla käyttöönottojaksoa voitaisiin siirtää enintään vuodella, jos palvelujen käyttöönotossa ilmenisi niin merkittäviä teknisiä ongelmia, että palvelujen käyttöönoton siirtäminen olisi välttämätöntä. ET kannattaa tätä joustomahdollisuutta, koska sähkömarkkinaosapuolet rakentavat omia valmiuksiaan datahub-palvelun käyttöönottoon yhdessä tietojärjestelmätoimittajiensa kanssa. Tällaiseen tilanteeseen liittyy iso riski, että kaikkien markkinaosapuolien järjestelmätoimittajat eivät pysty kaikista varautumistoimenpiteistä huolimatta noudattamaan täysin Fingrid Datahub Oy:n projektisuunnitelmaa ja huomioimaan kaikkia hankkeen määrittelyissä tapahtuneita muutoksia omissa asiakastoteutuksissaan. Jos tällainen riski toteutuisi, se kohdistuisi tyypillisesti kaikkiin kyseisen järjestelmätoimittajan asiakkaisiin. Tällöin voidaan joutua tilanteeseen, jolloin isoa osaa asiakkaista ei saataisi liitettyä datahubin palveluiden piiriin. Vaikutukset voivat siis olla erittäin laajamittaisia ja markkinatoimijoiden vaikutusmahdollisuudet niihin ovat rajalliset.

Korostamme kuitenkin, että käyttöönoton siirtämisellä pitäisi olla vakavasti harkitut perusteet, koska sillä olisi vaikutuksia myös muihin toimialan kehityshankkeisiin. Esimerkiksi toisen sähkömakkinoilla tapahtuvan ison muutoksen, ns. varttitasesiirtymän, hallittu ja tehokas toteutus edellyttää datahubin käyttöönottoa ja että varttitaseen ja datahubin käyttöönottojen välissä on riittävästi aikaa toteuttaa kaksi näin isoa muutosta. Erityisesti aikaa tarvitaan hallitun mittaussiirtymän toteuttamiseksi.

2 § *Sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjien rekisteröinti käyttöönottojakson aikana*

Pykälässä säädettäisiin käyttöönottojakson ydinsisällöstä eli siitä, että lähtökohtaisesti käyttöönottojakso rauhoitettaisiin sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjien rekisteröitymisiltä. Pykälään ehdotetaan sisältyvän kuitenkin joustoa ja mahdollisuus tehdä rekisteröintejä edellyttäen, että tämä ei vaarantaisi palvelujen aikataulun mukaista käyttöönottoa. ET pitää tätä joustomahdollisuutta tärkeänä ja välttämättömänä.

Menettely sähköntoimituksen turvaamiseksi tietyissä tilanteissa

Lain 3 ja 4 §:issä säädetään, missä tietyissä tilanteissa sähköntoimituksen turvaamiseksi noudatettaisiin sähkömarkkinalain 102 §:ssä säädetyn menettelyn kaltaista toimea asiakkaan turvaksi. Laissa tarkoin säädetyissä tilanteissa vähittäismyyjän asiakkaan jakeluverkonhaltija ei saisi keskeyttää sähkönjakelua ennen kuin jakeluverkonhaltija olisi ilmoittanut loppukäyttäjälle sähkönjakelun keskeyttämisestä ja sen syystä. Jakeluverkonhaltija jatkaisi vähittäismyyjän toimituksen päättyessä sähköntoimitusta asiakkaalle vähintään kolmen viikon ajan. Jos asiakkaalla ei olisi kolmen viikon määräajan jälkeen edelleenkään uutta vähittäismyyjää ja sähkönmyyntisopimusta, jatkuisi jakeluverkonhaltijan sähköntoimitus kaikille sopimuksettomille asiakkaille siihen saakka, kunnes Energiavirasto olisi päätöksellään siirtänyt asiakkaan sähköntoimituksen sähkömarkkinalain 67 §:ssä tarkoitetun toimitusvelvollisen vähittäismyyjän vastuulle. Energiaviraston tekemällä päätöksellä syntyisi siten mainittujen ehtojen mukainen sähkönmyyntisopimus asiakkaan ja 67 §:ssä tarkoitetun toimitusvelvollisen vähittäismyyjän välille.

ET kannattaa vahvasti tätä ehdotusta, jonka tavoitteena on, että jos asiakas verkonhaltijan ohjeistuksesta huolimatta pysyy passiivisena, eikä valitse itselleen uutta myyjää, Energiavirasto määrää myyjän, jolle asiakas siirretään ilman asiakkaan nimenomaista suostumusta.

Sähkömarkkinoilla on aikaisemmin tietääksemme vain kaksi kertaa jouduttu turvautumaan sähkömarkkinalain 102 pykälän tarkoittamiin tilanteisiin. Näissä tilanteissa passiivisten asiakkaiden, jotka eivät aktiivisesti valitse itselleen myyjää, sähkötoimitus joudutaan katkaisemaan verkonhaltijan ilmoittaman määräajan jälkeen.

Nähdäksemme datahubin käyttöönotossa on kyse sellaista merkittävästi ja koko toimialaa koskevasta valtavasta muutoksesta, että tässä poikkeustilanteessa on välttämätöntä turvata asiakkaiden häiriötön sähkönsaanti datahubin käyttöönottotilanteessa ja tällä määräaikaisella lailla säädettävä menettelyt asiakkaan suojaksi niin, ettei tässä keskelle talvea ajoittuvassa datahubin käyttöönottotilanteessa keneltäkään loppukäyttäjältä asiakkaasta riippumattomista syistä keskeytetä sähkön toimitusta asiakkaan passiivisuuden vuoksi. ET näkee tarpeelliseksi, että tässä poikkeustilanteessa kaikin keinoin pyritään turvaamaan myös passiivisen asiakkaan sähkön saanti tämän muutostilanteen yli.

6 § *Toimenpiteet, kun jakeluverkonhaltijaa ei ole rekisteröity sähkökaupan keskitetyn tiedonvaihdon palvelujen käyttäjäksi ennen käyttöottojakson alkamista*

Ehdotuksen mukaan vähittäismyyjien toimitukset jakeluverkkoon pyrittäisiin ensisijaisesti turvaamaan jakeluverkonhaltijan väliaikaisin toimenpitein, jos jakeluverkonhaltija ei saavuttaisi rekisteröintivalmiutta ennen käyttöottojakson alkamista. Toissijaisesti Energiavirasto voisi määrätä jakeluverkonhaltijalle kuuluvia tehtäviä yhden tai useamman muun jakeluverkonhaltijan hoidettavaksi.

ET korostaa, että toisen jakeluverkonhaltijan käyttöpaikkojen ottaminen omalle vastuulleen ei ole käytännössä mahdollista lyhyessä ajassa. Tällainen käyttöpaikkojen migraatio vaatii mittavaa työtä sekä vastaanottavalta että lähettävältä verkonhaltijalta sekä heidän järjestelmätoimittajiltaan. Mahdolliset jakeluverkonhaltijan rekisteröintivelvoitteen noudattamiseen liittyvät haasteet pitäisikin pyrkiä hoitamaan mainituilla ensisijaisilla väliaikaisilla toimilla. Käyttöpaikkojen siirto toiselle verkonhaltijalle pitäisi olla vasta vakavasti harkittu toissijainen keino.

Datahubin kehittäminen on tullut arvioitua kalliimmaksi

Hallituksen esityksessä (s. 45) todetaan, että sähkökaupan tiedonvaihtopalveluiden keskittämisellä voidaan tehostaa tiedonvaihtopalveluiden tuottamista ja vähentää toiminnanharjoittajien ja heidän asiakkainaan olevien loppukäyttäjien ja jakeluverkkoihin liittyneiden sähköntuottajien kustannuksia.
Datahubin kehittäminen on saatujen kokemusten perusteella ollut aikaa vievää, vaativaa ja tullut kalliimmaksi kuin datahub-selvityksessä vuonna 2014 arvioitiin. Uusimpien, Fingrid Datahub Oy:n[1]

[1] Pasi Lintusen esitys 28.5.2021 pidetyssä Fingrid Datahub Oy:n ajankohtaisseminaarissa

esittämien tietojen mukaan datahubin investointikustannus ennen käyttöönottoa on noin 61 miljoonaa euroa, eli yli kolminkertainen vuonna 2014 arvioituun. Datahubin operointikustannuksiksi arvioitiin vuonna 2014 3,1 miljoonaa euroa vuodessa. Tuoreimmassa esityksessä datahubin operointi- ja kehityskustannuksiksi on arvioitu 10 miljoonaa euroa vuodessa. Tämänkin arvion voidaan siis todeta kolminkertaistuneen.

Missään edellä olevissa luvuissa ei ole huomioitu myyjille ja verkonhaltijoille aiheutuvia investointikustannuksia, jotka ovat huomattavia ja myös nousseet vuonna 2014 arvioiduista kustannuksista.

Toiminnanharjoittajilta saatujen tietojen perusteella datahub ei vähennä näiden kustannuksia siinä määrin kuin oletettiin. Kokonaisuudessaan datahub lisää, ainakin ensi vaiheessa, kustannuksia merkittävästi, mikä osaltaan heijastuu mm. sähkön siirtohintoihin.

Korostammekin, että jatkossa on kiinnitettävä erityistä huomiota datahubin kustannustehokkuuteen ja tuleva sähkömarkkinoiden jatkokehittäminen on pystyttävä toteuttamaan niin, että tarvittavat, kustannuksia aiheuttavat muutokset toteutetaan keskitetysti datahubiin, jotta voidaan välttää tai minimoida samanaikaiset kaikille osapuolille aiheutuvat isot järjestelmämuutokset ja saavuttaa koko alan kannalta kokonaiskustannuksien tehostumista.

Ystävällisin terveisin

Energiateollisuus ry
Riina Heinimäki
johtava asiantuntija, energiamarkkinat